

УДК 657

МЕТОДОЛОГІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В ЕЛЕКТРОННОМУ СЕРЕДОВИЩІ

МИКОЛА БІЛУХА,
доктор екон. наук, професор,
академік, Заслужений діяч
науки і техніки України,

ТЕТЯНА МИКИТЕНКО,
канд. екон. наук, доцент
Національного університету
державної податкової
служби України

У статті розглянуто актуальні питання організації обліково-аналітичного процесу в електронному середовищі.

Ключеві слова: бухгалтерський облік, організація облікового процесу.

Управління продуктивними силами та виробничими відносинами залежить від інформаційних систем, які їх обслуговують, що формуються з використанням інформаційних технологій у бухгалтерському обліку суб'єктів господарювання. Створення інформаційних систем в управлінні економікою ґрунтується на створенні електронних документів, достовірність яких підтверджується електронним підписом. Застосування комплексних баз даних у комп'ютерному середовищі обробки інформації викликає потребу в розвитку теорії та методології бухгалтерського обліку відповідно до технічного процесу.

Електронна система обліку бухгалтерського обліку передбачає застосування електронних документів, реєстрацію й обробку отриманих даних за програмними алгоритмами, формування електронної звітності та передачу відповідним користувачам засобами телекомунікаційного зв'язку.

При електронній системі обліку потрібно створити методологію обліково-аналітичного процесу, в якому передбачити інтеграцію всіх видів господарського обліку: фінансового, податкового, управлінського.

Обліково-аналітичний процес – це система, що функціонує з використанням матеріальних, трудових, фінансових та інтелектуальних ресурсів в електронному середовищі. Як і кожна система, обліково-аналітичний процес має бути раціонально організований, тобто всі елементи системи впорядковані й приведені в системний взаємозв'язок, визначений цільовою функцією.

Організація як значеннєве поняття передбачає впорядкованість, взаємодію окремих елементів, які перебувають у функціональній залежності. Організаційні принципи обліково-аналітичного процесу тривалий час ґрунтувалися на практичному досвіді бухгалтерів, контролерів, податкових інспекторів та інших працівників, зайнятих виконанням обліково-аналітичних і контрольних функцій в управлінні господарською діяльністю.

Наукова організація обліково-аналітичного процесу в електронному середовищі виникає у зв'язку з розвитком інформаційних технологій в управлінні економікою, потребою координації та взаємозв'язку облікових і контрольних процедур при обліку й контролі фінансово-господарської діяльності суб'єктів підприємництва з різними формами власності і ведення господарства. Слід зазначити, що прийоми, які ґрунтуються на практичному досвіді керівника, не забезпечують інформаційних потреб управління в умовах ринкових відносин.

У спеціальній літературі та на практиці нерідко організація обліку обмежується розробкою й використанням окремих елементів методики обліку, які не задовольняють вимоги управління економічної діяльності в реальному масштабі часу виконання технологічного процесу. Такий підхід не сприяє впровадженню технічного прогресу в організацію й методологію обліку. Якщо раніше обліково-аналітичний процес був спрямований на реєстрацію фактів господарської діяльності і перевірку дотримання керівниками підприємств адміністративно-розпоряд-

них документів, які регулюють економічні відносини з державою, то цілком природно, що об'єктом організації в основному були трудові процеси обліково-бухгалтерського персоналу.

На сьогодні в умовах глобалізації економіки ускладнилися процеси її управління, що викликають необхідність створення інформаційних систем в електронному середовищі, які задовольняють запити управління, що обумовлює еволюцію розвитку організації й методології обліку на науковій основі.

В умовах електронного середовища змінюються функції обліку фінансово-господарської діяльності щодо дотримання прав держави, власників капіталу, інвесторів, акціонерів. Використовується інформація обліково-аналітичного процесу різними фахівцями (економістами, контролерами, аудиторами, юристами, технологами, конструкторами, менеджерами, маркетологами), застосовуються сучасні інформаційні системи і пристрої організаційної техніки, а також використовуються для прогнозування фінансово-господарської діяльності, при наданні кредитів і залученні інвесторів, визначенні престижності й конкурентоспроможності продукції на внутрішньому і міжнародному ринках, запобіганні банкрутства, своєчасності сплати податків, розподілу прибутку, нарахування дивідендів тощо.

Для того щоб організувати роботу бухгалтерів із найбільшою ефективністю, необхідно поєднувати його з організацією всього обліково-аналітичного процесу, передовою теорією й методологією фінансового обліку, що ґрунтується на застосуванні електронних засобів при зборі й перетворенні обліково-економічної інформації для управління підприємницькою діяльністю. Однак це не знижує значення наукової організації праці в обліково-аналітичному

процесі, а навпаки, підвищує його роль в організаційно-технологічній підготовці цього процесу і управління ним.

Дослідження економічної інформації й перетворення її відповідно до цілей обліку має раціонально поєднувати процеси праці, матеріальні елементи виробництва, тобто засоби праці (машини, обладнання, інвентар, за допомогою яких працівник обробляє інформацію), предмети праці (первинна фіксована інформація, перетворена в інформаційну сукупність, необхідну для обліку) і інтелектуальні елементи (алгоритми, програмне забезпечення, методика). При цьому система обліково-аналітичного процесу повинна бути впорядкована: всі елементи приведені в системний взаємозв'язок, підпорядкованих цілям і завданням обліку. Така впорядкованість системи може бути досягнута шляхом наукової організації, що передбачає застосування в обліку системи прийомів, розроблених наукою на основі створення інформаційних систем на науковій основі та спрямованих на раціональне використання в обліково-аналітичному процесі.

Наукова організація обліково-аналітичного процесу передбачає використання методичного забезпечення, до якого належать інструкції, положення, рекомендації, що сприяє технічному прогресу на основі інформаційних технологій обліку і засобів автоматизованого збору, передачі й обробки економічної інформації відповідно до спрямованості інформаційної системи.

Функціонування державних податкових служб, незалежного аудиту, інших контролюючих органів, а також внутрішнього контролю потребує оперативного забезпечення обліково-аналітичною інформацією з метою прийняття рішень.

Отже, наукова організація обліково-аналітичного процесу в електронному середовищі включає організацію, технологію, управління ним і його обслуговування.

Організація технології обліково-аналітичного процесу полягає в створенні організаційних передумов для дослідження й аналітичної обробки економічної інформації в системі обліку з метою активного впливу на оптимізацію результатів підприємницької діяльності. Для цього застосовують комплекс

елементів організації.

Спеціалізація і кооперування передбачають розподіл праці секторів, груп бухгалтерії й окремих виконавців та співвиконавців обліково-аналітичних процедур. В обліково-аналітичному процесі дотримується технологічний принцип спеціалізації й коо-

перування, що ґрунтується на створенні ділянок і робочих місць для виконання однорідних за технологічним процесом операцій господарської діяльності. Так, у бухгалтерії можуть бути сектори (групи) обліку необоротних активів, товарно-матеріальних цінностей, праці й заробітної плати, грошових коштів, розрахунків з контрагентами та ін.

Спеціалізація може поглиблюватися відповідно до потреб користувачів інформації щодо об'єктів обліку – основний і оборотний капітал, праця та заробітна плата, операції менеджменту й маркетингу, витрати виробництва, калькулювання продукції (робіт, послуг), фінансовий стан суб'єкта підприємницької діяльності тощо.

Кооперування здійснюється в обліково-аналітичному процесі через об'єднання зусиль спеціалізованих підрозділів бухгалтерії, прагнення їх до всебічного відображення об'єктів підприємницької діяльності програмними засобами з використанням електронних технологій.

Пропорційність полягає в дотриманні правильного співвідношення інформаційного обслуговування підрозділів бухгалтерії з метою безперервної ритмічності надходження економічної інформації для використання в обліку операцій з активами, пасивами, зобов'язаннями. Пропорційність окремих обліково-аналітичних процедур забезпечує всебічне і якісне дослідження об'єктів обліку в строки, установлені графіком і програмою робіт. Особливо необхідна пропорційність в організації обліково-аналітичного процесу в умовах використання електронних документів і електронного документообігу.

Паралельність в обліково-аналітичному процесі забезпечує одночасне спільне виконання обліково-аналітичних процедур для обліку різних за змістом господарських операцій, які здійснює суб'єкт підприємницької діяльності. Особливо це важливо при контролі податковими службами комерційної діяльності підприємств, до складу яких входить значна кількість відокремлених одиниць (дочірніх підприємств), коли перевіряють повноту й своєчасність оприбуткування виручки, здачі її в банк, а також контролюють випуск та реалізацію продукції (робіт, послуг), своєчасність і повноту розрахунків електронними платежами.

Прямоточність дає змогу раціонально органі-

зувати інформаційні потоки між учасниками обліково-аналітичного процесу, не допускати дублювання облікових процедур різними виконавцями. Наприклад, з огляду на касові операції необхідно організувати прямі потоки інформації для обліку одночасно банківських операцій, підзвітних сум, цінних паперів та ін.

Безперервність відображення підприємницької діяльності в обліку передбачена законодавчими актами, обумовлює потребу організації в безперервному обліково-аналітичному процесі в часі та просторі при обліку фінансово-господарських операцій. Безперервність у часі дає можливість комплексно відображувати об'єкт обліку за весь період діяльності (господарський рік), всебічно інформувати підприємницьку діяльність відповідно до завдань, покладених на облік ресурсів (основний і оборотний капітал, матеріальні, фінансові та трудові ресурси тощо). Тому потрібно так організувати обліково-аналітичний процес, щоб не виникали ситуації, які б забезпечували дотримання оперативності й безперервності інформації у фінансово-господарській діяльності.

Ритмічність обліково-аналітичного процесу забезпечується рівномірним виконанням обліково-аналітичних процедур, що передбачає правильну організацію роботи всіх виконавців (бухгалтерів, економістів). Для цього складають графік електронного документообігу, здійснюють інвентаризацію цінностей, обробку її результатів і їх відображення в електронному документообігу. Крім того, передбачаються узагальнення результатів обліку за розділами (облік активів, пасивів, зобов'язань та ін.), видача оперативної інформації користувачам для прийняття управлінських рішень у реальному масштабі часу, складання фінансової й податкової звітності.

Організація управління обліково-аналітичним процесом в електронному середовищі передбачає взаємне узгодження виконання інтелектуальної підготовки обліково-аналітичного процесу і наукової організації праці учасників цього процесу.

Організація інтелектуальної підготовки обліково-аналітичного процесу включає наукову розробку методичних рекомендацій щодо ведення обліку з використанням комп'ютерних технологій, типових проектних рішень розробки і впровадження програмного забезпечення, створення необхідного програм-

ного продукту, баз даних тощо. Організація інтелектуальної підготовки поєднує дослідну, технологічну й організаційну фази.

На *дослідній фазі* управління обліково-аналітичними процесом визначаються законодавчі акти й нормативні документи, необхідні для якісного і своєчасного відображення в обліку підприємницької діяльності. При цьому визначається також інформація, необхідна для оперативного управління, кому й з якою періодичністю її потрібно видавати – менеджерам, маркетологам та іншим користувачам. Досліджуються також види обліку, його комп'ютеризація, програмне забезпечення з метою їх удосконалення й подальшого розвитку.

На *технологічній фазі* управління обліково-аналітичним процесом розробляються алгоритми вирішення завдань електронного обліку фінансово-господарської діяльності, складається програмне забезпечення їх рішень із використанням інформаційних систем, проводиться апробація методичних рекомендацій, положень, розроблених на дослідній фазі, вносяться необхідні корективи з їх удосконалення. На цій фазі впроваджуються в практику результати наукових досліджень у сфері обліку фінансово-господарської діяльності.

На *інформаційній фазі* управління обліково-аналітичним процесом складаються організаційні моделі, які дають змогу графічно подати взаємозв'язок об'єктів обліку, джерел інформації, методів обліку та узагальнення результатів фінансово-господарської діяльності, виявити й сформулювати конкретні зв'язки, пропорції, структурні взаємовідношення між бухгалтерами, аудиторами, юристами, технологіями та іншими учасниками процесу. Для цього використовують орга-, оперо-, діа-, гістограми, сітьові графіки та ін. Графічні прийоми допомагають управляти обліково-аналітичним процесом у цілому. Так, за допомогою графіка Ганта циклограми можна зробити розрахунок необхідного часу для виконання окремих методичних процедур і обліково-аналітичного процесу в цілому та узагальнити їх у класифікаційні схеми.

Наукова організація праці (НОП) в обліково-аналітичному процесі – це система заходів, спрямованих на вдосконалювання методів і умов інтелектуальної праці, збереження здоров'я працівників на

основі новітніх досягнень науки й техніки, які забезпечують найбільшу ефективність при найменших витратах розумової праці.

Основними завданнями НОП є об'єднання в єдиному процесі техніки й інтелектуальних можливостей бухгалтерів, забезпечення найбільшої ефективності використання трудових, матеріальних, фінансових та інтелектуальних ресурсів з метою підвищення ефективності їх праці, тобто активного впливу на розвиток бізнесу, ринкових відносин, підвищення результативності підприємницької діяльності й поліпшення добробуту людини. Тому НОП має сприяти створенню таких умов праці, які забезпечували б збереження здоров'я і працездатності людини.

Наукова організація праці як система складається з таких взаємозалежних елементів: організації трудових процесів і робочих місць; забезпечення сприятливих умов праці; організації праці з функціонального обслуговування робочих місць; нормування й матеріального стимулювання; розвитку творчих здібностей і підприємницької активності працівників. Оскільки рівень виробничих сил і завдань, які постають перед матеріальним виробництвом в умовах ринкових відносин, потребує, щоб управління підприємством було економним, оптимальним і оперативним, то зазначені елементи НОП щодо обліку фінансово-господарської діяльності мають ґрунтуватися на інформаційних технологіях і наукових методиках з питань бізнесу й менеджменту. При цьому облік має сприяти управлінню підприємницькою діяльністю при мінімальних витратах живої та уречевленої праці, забезпечити вибір оптимального варіанта рішень і дати можливість вчасно приймати рішення з метою оперативного впливу на хід виробничого процесу, що можливо за умови раціонально організованого обліково-аналітичного процесу в електронному середовищі.

Наукова організація праці в обліково-аналітичному процесі передбачає застосування інформаційно-довідкових посібників, класифікаторів інформації, цінників-класифікаторів, розрахункових таблиць для нарахування оплати праці. Розрахунки із заробітної плати пов'язані з певною трудомісткістю навіть із використанням інформаційних систем, що передбачає потребу раціоналізації праці бухгалтерів, застосування НОП.

Критеріями ефективності праці бухгалтера, а отже, нормування його праці є рекомендації та пропозиції, вироблені за результатами обліку й використання їх у підприємницькій діяльності для підвищення якості продукції (робіт, послуг), її конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках, зниженні собівартості виробів, підвищенні

рентабельності. За такими критеріями оцінки робіт бухгалтерів можна нормувати їх працю, планувати чисельність і встановлювати розмір заробітної плати кожному працівникові окремо. Особливо це важливо для обліку і внутрішньогосподарського контролю, що проводиться на підприємствах різних форм власності.

Отже, нормування праці бухгалтерів полягає у вивченні способів інтелектуальної праці й умов їх роботи, за якими у підприємницькій діяльності можна мати найбільшу ефективність.

Нормування інтелектуальної праці бухгалтерів передбачає вивчення мети й об'єктів нормування, способів і умов праці, класифікацію витрат часу та операцій, вибір об'єктів і методу обліку, проведення спостережень й обробки даних, визначення трудомісткості праці окремого фахівця.

Розвиток творчих здібностей і підприємницької активності працівників полягає в систематичній роботі бухгалтера щодо вивчення передового досвіду обліку фінансово-господарської діяльності, проведенні науково-практичних семінарів, популя-

ризації праці бухгалтерів, обов'язковому періодичному підвищенні кваліфікації їх через кожні п'ять років і отриманні дозволу на право виконання облікової й контрольної роботи, аудиту тощо.

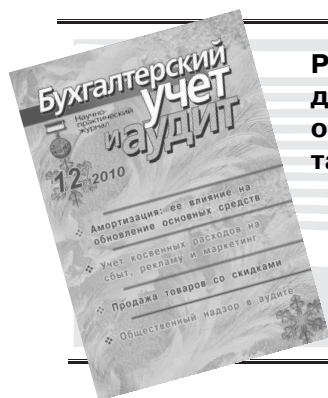
Організація обслуговування обліково-аналітичного процесу включає технічну оснащеність засобами праці, створення умов НОП на робочих місцях, обслуговування робочих місць, забезпеченість засобами зв'язку для збору інформації, модернізацію засобів переробки інформації, технічну безпеку й профсанітарію бухгалтерів.

Отже, наукова організація обліково-аналітичного процесу в електронному середовищі ґрунтується на системному підході до інтелектуальної праці бухгалтерів з метою підвищення ефективності підприємницької діяльності в умовах ринкових економічних відносин.

В статье рассмотрены актуальные вопросы организации учетно-аналитического процесса в электронной среде.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, организация учетного процесса.

The article deals with current topical issues of the accounting and analytical process organization in an electronic environment.

Редакція журналу запрошує до співпраці на договірній основі фахівців у галузі бухгалтерського обліку, аудиту, фінансів, оподаткування, права та зовнішньоекономічної діяльності

Телефони для довідок:
492-25-19, 451-73-79
 з 9⁰⁰ до 13⁰⁰, з 14⁰⁰ до 17⁰⁰
 (понеділок – п'ятниця)
 email: wirt.ukr@gmail.com

